

วิจารณ์หนังสือ : Book Reviews
ปัญหาหรืออุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรม*
Problems or Obstacles to Dharma Practice

ผู้เขียน: พุทธทาสภิกขุ
Author: Buddhadasa

อนันท์ เลิศฤทธิ

Anun Lersrith

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahschulalongkornrajavidyalaya, Khon Kaen Campus, Thailand

E-mail: anant.coj@gmail.com

บทคัดย่อ

บทวิจารณ์หนังสือนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอ ปัญหา หรืออุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรมเป็นการบรรยายธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ มีวัตถุประสงค์ในการวิจารณ์เพื่อนำเสนอจุดเด่นและข้อบกพร่องของสารธรรมที่ได้เรียบเรียงขึ้น ซึ่งท่านพุทธทาสภิกขุมุ่งหวังให้ผู้อ่านได้เข้าใจปัญหาต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นปฏิบัติปัญหาปริทรรศน์ ซึ่งเป็นการพูดถึงต้นเหตุของปัญหาในการปฏิบัติธรรม 4 ประการ, ปัญหาอันเนื่องมาจากปริยัติ, ปัญหาเนื่องจากการปฏิบัติ และปัญหาอันเนื่องมาจากปฏิเวธ ซึ่งผู้วิจารณ์พบว่าโครงสร้างเนื้อหาเป็นไปอย่างมีระบบ แบ่งเป็นบทเป็นย่อหน้าง่ายต่อการอ่าน ในส่วนเนื้อหาที่จัดได้ว่าเป็นแก่นธรรมแห่งพระพุทธศาสนาที่ค่อนข้างยาก และมีคำบาลีมากพอสมควร แต่ก็มีคำอธิบายความให้ผู้อ่านได้เข้าใจ มีการยกตัวอย่างประกอบ และการใช้ภาษาที่ชวนให้ผู้อ่านคิดพิจารณาตามตลอดการดำเนินเรื่อง ถึงแม้สารธรรมอาจจะยากสำหรับผู้เริ่มศึกษาธรรม แต่ก็มีเนื้อหาที่มุ่งขจัดนานาอุปสรรคอย่างตรงไปตรงมาเพื่อให้ปุถุชนทำลายความยึดมั่นถือมั่นในตนเอง ตลอดจนนำไปสู่นิพพานอันเป็นเรื่องที่อยู่เหนือทุกข์เหนือสุข

คำสำคัญ: ปัญหา; อุปสรรค; การปฏิบัติธรรม

*ได้รับบทความ: 4 กันยายน 2565; แก้ไขบทความ: 25 เมษายน 2566; ตอรับตีพิมพ์: 30 เมษายน 2566

Received: September 4, 2022; Revised: April 25, 2023; Accepted: April 30, 2023

Abstract

This book review is for presentation purposes the. of Problems or obstacles to Dharma practice. Dharma teaching of Buddhadasa Bhikku had the objective for the review to present the strengths and shortcomings of the compiled text. Buddhadasa Bhikku hopes that readers will understand the problems that obstacle to practice. Whether it is a solution to the Patipattipaṅhāparithas which talks about the causes of problems in the practice of Dharma were that 1) Problems arising from the rule, 2) problems due to practice and 3) problems due to rejection. Reviewers found the content structure to be systematic. The chapters are divided into paragraphs that easy to read. As for the content, it can be classified as the very essence of Buddhism which is quite difficult and there are more Pali words. But there is an explanation for the reader to understand. There is an example and the use of language for invites the reader to contemplate throughout the story. Although the Dharma content may be difficult for a beginner to study Dharma. But there are content that aims to straighten out many obstacles in order for the mortal to destroy their self-confidence and lead to nirvana which is above suffering and happiness.

Keywords: Problems; Obstacles; Dharma Practice

1. บทนำ

หนังสือ “ปัญหา หรืออุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรม” เป็นหนังสือที่รวบรวมการบรรยายธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ หรือพระธรรมโกศาจารย์ ณ ลานหินโค้ง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อปี พ.ศ. 2515 เป็นธรรมโฆษณ์หรือการโฆษณาธรรมะที่ได้รับการเรียบเรียงโดยผู้ใช้นามแฝงว่า “เช่นนั้นเอง” กาลเวลาไม่ได้ลดทอนคุณค่าในตัวธรรมะเลย มีแต่ยิ่งเพิ่มคุณค่าโดยเฉพาะมนุษย์เราที่ต้องอยู่ในโลกที่เต็มไปด้วยวัตถุนิยม เนื่องจากสาระธรรมของท่านมีความมุ่งหมายที่จะเผยแผ่ปัญหาในทุกแง่มุมที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติ เพื่อให้สาธุชนทั้งหลายได้เข้าถึงและเข้าใจแก่นธรรมะแท้ของพระพุทธศาสนา ที่แม้จะเป็นเรื่องยากแต่เมื่อมีความเข้าใจที่ถูกต้องและปราศจากความลังเลสงสัย ย่อมส่งผลให้การปฏิบัติธรรมก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว โดยท่านได้ถ่ายทอดด้วยโวหารที่หลากหลาย อันจะทำให้ผู้อ่านเข้าถึงเจตนารมณ์พร้อมทั้งคิดวิเคราะห์ตามสาระนั้นอย่างมิรู้เบื่อ หนังสือเล่มนี้มี เลข ISBN: 978-974-409-938-9 พิมพ์บนกระดาษคุณภาพดีขนาดประมาณครึ่งหน้ากระดาษ A4 มีความหนา 176 หน้า ตีพิมพ์ครั้งที่ 1 เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2551 โดยสำนักพิมพ์สุภาพใจ

2. โครงสร้างหนังสือ

โครงเรื่องการนำเสนอ แบ่งออกเป็น 4 บท ได้แก่ บทที่ 1 ปฏิบัติปัญหาปริทรรศน์ เป็นการบรรยายพิเศษมุ่งหมายให้เป็นการรื้อฟื้นธรรมะที่ไม่ค่อยมีคนสนใจหรือเห็นว่ายาก บทที่ 2 ปัญหาอันเนื่องมาจากปริยัติ มองเฉพาะปัญหาที่ทำให้ขัดข้องแก่การปฏิบัติ และให้ความหมายของปริยัติว่าหมายถึงการศึกษาทุกชนิด บทที่ 3 ปัญหาอันเนื่องมาจากการปฏิบัติและบทที่ 4 ปัญหาอันเนื่องมาจากปฏิเวธ เรียกว่า ปฏิเวธ ซึ่งปฏิเวธเป็นเรื่องของใจล้วนๆ

ผู้ศึกษาเห็นว่า การเรียงหัวข้อของหนังสือเรื่อง ปัญหา หรืออุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรม เป็นการเรียงหัวข้อที่มีความสมดุล ท่านได้เรียงความสำคัญของหน้าที่ที่บุคคลพึงกระทำ หลังจากนั้นได้อธิบายปัญหาในการปฏิบัติโดยเริ่มจากตัวบุคคลเป็นการสร้างมุมมองของปัญหา และแนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งเป็นการเรียงที่ให้ความสำคัญในตัวบุคคลก่อนแล้วขยายไปสู่ปัญหาที่ตามมา นอกจากนั้นก็ได้นำเสนอแนวทางในการแก้ไข จึงเห็นว่าเป็นความสมดุล

3. เนื้อหาโดยย่อ

หนังสือปัญหา หรืออุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรม มีสาระสำคัญแบ่งเป็น 4 บท ดังนี้

บทที่ 1 ปฏิบัติปัญหาปริทรรศน์ เป็นการบรรยายพิเศษมุ่งหมายให้เป็นการรื้อฟื้นธรรมะที่ไม่ค่อยมีคนสนใจหรือเห็นว่ายาก และเป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททุกคนต้องทำให้เข้าใจหลักของพุทธศาสนาเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งบทนี้จะกล่าวถึง ต้นเหตุของปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม 4 ข้อ ซึ่งประกอบด้วย (1) ปัญหาอยู่ที่ตัวบุคคลในสังคมนั้น คนในสังคมมีจิตใจที่ต่างกันเป็นหลายระดับ (2) หลักพระพุทธศาสนาต้องมีให้ครบแก่คนทุกประเภท ซึ่งแบ่งออกเป็น พวกที่มีตัวตน และพวกที่ไม่มีตัวตน ทั้งนี้พวกที่ไม่มีตัวตนมีมากที่สุด พวกนี้มีสัสสตทิฎฐิ หรือเรียกว่า ตัวกู ของกู ซึ่งเป็นมิจฉาทิฎฐิ ชนิดอ่อน กล่าวคือ ไม่ได้ห้ามสวรรค์ แต่ก็จะมีพยานไม่ได้ ในทางตรงกันข้าม หากมีมิจฉาทิฎฐิร้ายกาจ แม้แต่สวรรค์ก็ยังขึ้นไม่ได้ พวกที่ไม่มีตัวตนก็มีน้อยมาก ปัญหาจึงมีอยู่ว่าจะทำให้คนได้รับหลักคำสอนทางพุทธศาสนาโดยแท้ได้อย่างไร (3) ความก้าวหน้าหรืออิทธิพลของวัตถุนิยมในโลกปัจจุบัน วัตถุนิยม หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์ได้ทำขึ้น เป็นของที่ไม่เคยมีในโลก เกินความจำเป็นของธรรมชาติ โลกเป็นทาสของวัตถุนิยม ปัญหาคือเราอยู่ในโลกที่เต็มไปด้วยความย่ำแย่ และอิทธิพลของวัตถุนิยม ยังทำให้เราเกลียดศาสนา เมื่อไม่มีศาสนาปัญหาก็ยิ่งมากขึ้น และ (4) การสอนกันเหลือเพื่อแต่ในทางทฤษฎี อย่างเช่น ปฏิจจสมุปาบาทที่สอนแต่ทฤษฎี ส่วนที่เป็นปฏิบัติไม่ได้สอนกัน อีกตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ การสอนให้ทำความดี ละเว้นความชั่ว แต่ไม่บอกว่าทำอย่างไรจึงจะละความชั่วได้ ครูบาอาจารย์ต้องทำให้ลูกหลานดู อีกประเด็นหนึ่งคือ หลักการปฏิบัติก็มีหลายชั้นและหลายขั้ว เช่น การทำสมาธิอย่างอนาปานสติ ก็มีชั้นต่างๆ ซึ่งถ้าไม่เข้าใจอย่างทั่วถึงก็ทำให้ปฏิบัติไม่ได้ (พุทธศาสนิกฯ, 2551, หน้า 9-15) ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.

ผิดจะผิดหมด สัสสทธิภูจิ - รู้สึกว่ามีตัวตน แต่อนัตตา - ไม่มีส่วนไหนที่ควรถือว่าเป็นอัตตา (6) คนไม่รู้ตัวว่าจะเอาอะไรจากศาสนาหรือจากธรรมะ บ้างก็เอาผลของธรรมะไปช่วยกิจการ เอาไปรักษาโรค ทั้งนี้การปฏิบัติทางจิต ทำให้จิตเจริญตามวิถีของสมาธิ ก่อให้เกิดผลอย่างน้อย 4 ประการ ได้แก่ ทำให้จิตมีความสงบสุข ได้มีสมรรถภาพพิเศษ เป็นผู้ที่มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ที่สุด และสุดท้ายคือสิ้นกิเลสอาสวะ (พุทธทาสภิกขุ, 2551, หน้า 61-116) ซึ่งมีแตกต่างกับคำกล่าวของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ที่ว่า ถ้าเข้าใจชัดเจนเห็นแจ้งในไตรลักษณ์ ก็ารู้เท่าทันโลกและชีวิตตามความเป็นจริง เกิดความสว่างไสว สงบ ปลอดภัย ผ่องใส เบาสบาย หายยึดถือมั่นในสิ่งทั้งหลาย มีจิตที่หลุดพ้นเป็นอิสระ เป็นสุขอย่างแท้จริง การเป็นอยู่ท่าทีต่อโลกและชีวิต และการปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลาย จะเป็นไปด้วยปัญญา ไม่ตกอยู่ใต้อำนาจครอบงำและแรงผลักดันของอวิชชาและตัณหาอุปาทาน เรียกว่า บรรลุที่หมายของวิปัสสนา ซึ่งก็คือจุดหมายของการศึกษา หรือการปฏิบัติธรรมขั้นสุดท้าย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2551, หน้า 93)

ทัศนคติของผู้ศึกษาเห็นว่า นักปราชญ์ทั้งสองที่มีความเห็นที่แตกต่างกัน ซึ่งท่านพุทธทาสภิกขุ มองว่าการจัดการศึกษามักจัดไปในเชิงธุรกิจ ซึ่งเป็นการแสวงหาผลประโยชน์ภายนอก มากกว่าการหาสันติภาพภายใน ในขณะที่เดียวกันพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) มองว่า การศึกษาควรเริ่มต้นจากตัวบุคคลมากกว่าวัตถุภายนอก ซึ่งจะทำให้จิตที่หลุดพ้นเป็นอิสระ เป็นสุขอย่างแท้จริง ที่ท่านทั้งสองมองอย่างนี้ คงเป็นเพราะว่าทั้งสองท่านมีพื้นฐานในการปฏิบัติหรือมุมมองต่อท่าทีของโลกและชีวิตที่แตกต่างกัน

บทที่ 3 ปัญหาเนื่องจากการปฏิบัติ มี 6 ประเด็นปัญหา ซึ่งประกอบด้วย (1) ผู้ปฏิบัติมีความเข้าใจผิดชอบของยาก ชอบความเคร่ง และชอบที่ลึกลับ บางคนก็มีอุปาทาน ยึดมั่นว่ายิ่งคนอื่นเข้าใจไม่ได้แล้ว ก็ยิ่งดี บางคนอยากจะทำอะไรที่เคร่ง การปฏิบัติที่ถูกต้องนั้นจะต้องไม่ตั้ง ไม่หย่อน จะต้องพอดี เคร่งที่ถูกต้องคือ จะต้องมีความสติสัมปชัญญะที่ดี คนที่คึดคุ่มร้ายหรือจับใจความเรื่องผิด ก็จะทำให้เกิดความมุ่งหมายผิด การทำสมาธิทำให้เกิดฌาน เป็นของทำยาก มันจึงดูขลัง คนจึงหลงสมณะ ถึงกระนั้นคนที่ปฏิบัติในทางสมณะให้ได้ฌาน ก็ยังต้องไปพิจารณา อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ความหลุดพ้นนี้ได้เพราะปัญญาไม่ใช่อำนาจสมาธิ ทั้งนี้การบรรลุธรรมผลมี 2 วิธี คือ เจโตวิมุตติ - มีกำลังสมาธิมากกว่าปัญญา และอีกวิธีคือ ปัญญาวิมุตติ มีปัญญาเพียงพอจะตัดกิเลสแต่สมาธิมีน้อย บุคคลทั่วไปควรปฏิบัติตามวิถีของปัญญา แต่วิธีนี้ไม่หรุหระ คนจึงไปชอบทำสมาธิ (2) เอาทฤษฎีเป็นตัวการปฏิบัติ ยกตัวอย่างเช่น อริยสัจ 4 ครั้นจะพูดว่า ปฏิบัติอริยสัจ 4 เป็นไปไม่ได้ ได้เพียงว่าปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ 8 จึงจะถูกต้อง อีกตัวอย่างคือ เรื่องปฏิจจสมุปบาทเป็นเรื่องหลักวิชา พอจะต้องปฏิบัติก็จะอยู่ที่การมีสติที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ในสมัยพุทธกาลไม่รู้เรื่องปฏิจจสมุปบาทด้วยซ้ำ รู้แต่วิธีที่จะควบคุมสติให้สมบูรณ์ (3) แม้การปฏิบัติเกี่ยวกับมรรคมีองค์ 8 หัวใจของมันก็อยู่ที่ความมีสติ ทัศนคติทุกชนิดต่างตั้งตัวขึ้นมาจากผัสสะ หากเราควบคุมได้เราก็จะมีมรรคมีองค์ 8 ขึ้นมาโดยอัตโนมัติด้วยการปฏิบัติเพียงอย่างเดียว ซึ่งถ้าไม่เข้าใจองค์มรรคทั้ง 8 ก็จะมีภาระมากขึ้นในการพิจารณาทีละเรื่อง ซึ่งแท้จริงแล้วสามารถปฏิบัติพร้อมกันไปในคราวเดียวกันได้

ในทิศทางเดียวกันกรรมก็มีใจความสำคัญอยู่ที่ผัสสะ จะเอาขณะกรรมต้องควบคุมผัสสะ สำหรับเรื่องนิพพานที่อยู่เหนือทุกข์และสุข ก็ต้องเป็นการเอาขณะผัสสะ ปัญหาดังกล่าวเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติ คือปฏิบัติไม่ได้เพราะไม่รู้ว่่าทุกเรื่องมันขึ้นอยู่กับตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อันเป็นที่ตั้งของผัสสะ (4) ไม่รู้ว่าผัสสะมี 2 ชั้น คือ ปฏิชัมผัส เป็นสัมผัสชั้นแรกคือ การกระทบเฉยๆ ไม่เกี่ยวกับอวิชชา อย่างเช่นตาเห็นรูปใดรูปหนึ่ง ส่วนอวิชชามผัส เป็นผัสสะชั้นที่ 2 คือจิตเข้าไปยึดถือเอาผลที่เกิดจากปฏิชัมผัสชั้นแรก เป็นการสัมผัสด้วยอวิชชา ด้วยอำนาจของอวิชชาก็ย่อมจะเกิดเวทนา ตัณหา อุปทาน ภพ ขาติ อย่างเช่น ตากระทบรูปมีผลเกิดเห็นความสวยงาม การปฏิบัติจะต้องระวังไม่ให้เกิดอวิชชาขึ้นในขณะที่แห่งผัสสะนั้นถือเป็นยอดหัวใจของการปฏิบัติ (5) ปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติปลีกย่อย เช่นว่า ร่างกายไม่ดี จิตก็พลอยไม่ดีไปด้วย (6) ปัญหาสุดท้ายเรียกว่า สิ่งแวดล้อมไม่ดี รบกวนมากไปหรือตีเกินไปก็เป็นอุปสรรค สิ่งแวดล้อมควรจะเหมาะสม ไม่เป็นปฏิปักษ์ในทางร้าย ไม่เป็นปฏิปักษ์ในทางดีเกินไป คนเราจึงจะสามารถปฏิบัติธรรมได้โดยสะดวก (พุทธทาสภิกขุ, 2551, หน้า 117-148) ซึ่งคล้ายคลึงกับพระพยอม กลยาโณ ที่กล่าวไว้ว่า “การใช้สติควบคุมสฬายตนะทั้ง 6 อันได้แก่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ จึงก่อให้เกิดชั้ยชนะหรือแพ้อยู่ที่ตา หู จมูก ฯลฯ แล้วที่เราแพ้ก็เลส...เป็นทุกข์ ก็แพ้ตรงที่ไม่ฉลาดรอบรู้ในการควบคุมผัสสะ” (พระราชธรรมนิเทศ (พระพยอม กลยาโณ), 2555, หน้า 64)

ทัศนะของผู้ศึกษาเห็นว่า นักปราชญ์ทั้งสองที่มีความเห็นที่คล้ายคลึงกัน คงเป็นเพราะว่า ท่านทั้งสองได้มองถึงปัญหาของบุคคลที่เข้าปฏิบัติที่คล้ายกันว่า ผู้เข้าปฏิบัตินั้นควรใช้สติตามทันอายตนะที่มากระทบ มีสัมปชัญญะรู้ตัวทุกขณะ ปัญญารู้ตามอารมณ์ จึงสามารถหลุดพ้นจากปฏิชัมผัสชั้นนั้นได้ การที่นักปราชญ์ทั้งสองท่านมองอย่างนี้ เพราะว่่าทั้งสองท่านให้ความสำคัญกับการรู้เท่าทันอารมณ์ภายนอกที่เข้ามากระทบนั่นเอง

บทที่ 4 ปัญหาเนื่องมาจากปฏิเวธ ผลอันแท้จริงของการปฏิบัติ เรียกว่า ปฏิเวธ ซึ่งปฏิเวธเป็นเรื่องของใจล้วนๆ เป็นความเห็นแจ้งจริงตามที่ปรากฏแก่ใจจริง แล้วรู้รู้สึกรส คือ ได้รับรสของความสะอาด สว่าง สงบ แล้วจิตมันก็ยิ่งตี๋มต่ำลงไปอย่างลึกซึ้งในรสนั้น จิตมีไว้สำหรับคิด ใจมีไว้สำหรับรู้สึก ปฏิเวธจึงไม่เกี่ยวกับเรื่องของจิตหรือความคิด ซึ่งประกอบด้วย (1) ปัญหาประการแรกในวงการปฏิเวธคือ ผู้ปฏิบัติโดยมากไม่รู้จักคำว่า รู้สึกด้วยใจ ซึ่งปฏิเวธ หมายถึง สิ่งที่กำลังรู้สึกในใจ และเป็นผลของการปฏิบัติเมื่อไม่รู้จักจึงไม่รู้จักตัวปฏิเวธ (2) ปัญหาเรื่องปฏิเวธมีอยู่ตรงที่ว่าเป็นปฏิเวธที่ตายตัวหลง หรือเป็นปฏิเวธที่ย้อนกลับหลัง (3) ปัญหาเลื่อนขึ้นไปถึงพระอรียเจ้า สำหรับพระอรหันต์มีคำที่เข้าใจยากอยู่ 2 คำ ได้แก่ สอุปาทิเสสนิพพานตุ นิพพานธาตุที่ดับเย็นแล้ว มีเชื้อเหลืออยู่ หมดกิเลสแล้วแต่เวทนายังไม่ดับสนิท ส่วนที่จะทำให้เย็นสนิท อาจจะได้ หรือไม่ได้ก็ได้ กล่าวคือต้องละยิ่งๆ ขึ้น จนกว่าจะหมดจดสิ้นเชิง (4) การทำให้มากและชำนาญ ทำได้แล้ว ไม่รักษาให้ดีก็หายหมด ต้องรักษาจนกว่าจะตายตัว เช่น วิปัสสนา ต้องกระทำให้ชำนาญในการปฏิบัติเพื่อจะเสวยผลนั้น

(5) ปัญหาปลีกย่อย คือปฏิเวธบางชนิดเป็นข้าศึกแก่ปฏิเวธบางชนิด ปฏิเวธบางอย่างยั่ววนมาก ทำให้หลงใหลอยู่แต่ในส่วนนั้นเป็นอุปสรรคที่จะก้าวหน้าไปหาปฏิเวธสูงสุด (6) ปฏิเวธนั้นต้องเป็น “อกาลิโก” ที่ถูกต้อง ซึ่ง อกาลิโก แปลว่า ไม่เนื่องอยู่ด้วยเวลา สิ่งที่เราเรียกว่าเป็นปฏิเวธที่แท้จริงจะต้องเป็นอกาลิโก ในการปฏิบัติที่ถูกต้อง ปฏิเวธนั้นจะมีขึ้นไม่ต้องรอแม้แต่อดีตใจเดียว ปัญหาคือยังเข้าใจกันผิดอยู่ว่าปฏิบัติเพื่อไปหวังเอาชาติต่อไป จึงทำให้เกิดอุปสรรคใหม่ๆ คือทำด้วยความเฉื่อยชา (7) ปัญหาต่อมาคือ ความเข้าใจในทิวฐิธรรมและสัมปรายิกะ ทิวฐิธรรมคือ ทันทวันในขณะจิตนั้น ส่วนสัมปรายิกะคือชาติหน้า แต่ถ้าเรื่องของปฏิเวธก็คือ 2-3 ขณะจิตแต่ไม่ใช่ชาติหน้าเนื่องจากปฏิเวธเป็นเรื่องราวใจซึ่งไวกว่าสิ่งใดทั้งนั้น และ (8) การเข้าถึงพระเจ้านั้นเป็นปฏิเวธชนิดหนึ่ง การเข้าถึงพระเจ้าด้วยร่างกายเป็นไปไม่ได้ พระธรรมเป็นพระเจ้าจิตที่ถึงธรรมะนั้นคือ ความสว่าง สงบโดยตรง นี้แหละคือ การเข้าถึงพระเจ้าที่แท้จริง และเป็นปฏิเวธที่แท้จริง และถึงที่นั่นและเดี่ยวนั้น (พุทธทาสภิกขุ, 2551, หน้า 149-176) ซึ่งคล้ายคลึงกับพระราชวรมุณี (ป.อ. ปยุตโต) ที่กล่าวไว้ว่า การปฏิบัติเป็นตัวกลางอยู่ระหว่างปริยัติและปฏิเวธ เป็นตัวทำให้ปริยัติหรือการศึกษาเล่าเรียนมีความหมายเป็นจริงจัง แล้วส่งผลไปยังปฏิเวธ หรือการได้รับผล จึงนับว่าเป็นสิ่งสำคัญมาก ปฏิบัตินั้นนอกจากเป็นส่วนที่อยู่กลางจึงจะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดผลอย่างจริงจัง การปฏิบัติที่ว่าสำคัญนั้นทำให้ปริยัติมีความหมายที่ส่งผลไปยังปฏิเวธให้เกิดผล (พระราชวรมุณี (ป.อ. ปยุตโต), 2530, หน้า 29-30)

ทัศนะของผู้ศึกษาเห็นว่า นักปราชญ์ทั้งสองท่านได้มองคล้ายคลึงกันในเรื่องของการปฏิเวธ ท่านพุทธทาสภิกขุ มองว่าปฏิเวธเป็นเรื่องของใจล้วนๆ เป็นความเห็นแจ้งจริงตามที่ปรากฏแก่ใจจริง แล้วก็รู้สึกรส คือ ได้รับรสของความสะอาด สว่าง สงบ ปฏิเวธจึงไม่เกี่ยวกับเรื่องของจิตหรือความคิด ส่วนพระราชวรมุณี (ป.อ. ปยุตโต) ที่มองว่า การปฏิบัติเป็นตัวกลางอยู่ระหว่างปริยัติและปฏิเวธ เพราะปริยัติส่งผลไปยังปฏิเวธ จึงทำให้เกิดผลอย่างจริงจัง ที่เป็นอย่างนี้คงเป็นเพราะว่าท่านพุทธทาสภิกขุ มองผ่านการปฏิบัติ ในขณะที่เดียวกันพระราชวรมุณี (ป.อ. ปยุตโต) มองผ่านทางปริยัติสู่ปฏิเวธ

4. สรุป

หนังสือปัญหา หรืออุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรม เป็นการบรรยายธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ ซึ่งท่านพุทธทาสภิกขุอธิบายให้ผู้อ่านได้เข้าใจปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นปฏิบัติปัญหาปริทรรศน์ ซึ่งเป็นการพูดถึงต้นเหตุของปัญหาในการปฏิบัติธรรม 4 ประการ, ปัญหาอันเนื่องมาจากปริยัติประกอบด้วย (1) ยิ่งรู้มากยิ่งยากนาน, (2) ปริยัติที่เป็นงูพิษ, (3) คนที่ศึกษาพุทธศาสนาสมัยนี้โดยมากเห็นหลักธรรมะเป็นปรัชญาไปเสียหมด, (4) จัดให้เรื่องศาสนาเป็นพิธีรีตอง, (5) ปัญหาการตีความผิด, (6) คนไม่รู้ตัวว่าจะเอาอะไรจากศาสนาหรือจากธรรมะ นี่เป็นปัญหาเนื่องจากการปฏิบัติ และปัญหาอันเนื่องมาจากปฏิเวธ นี่เป็นปัญหาในการปฏิบัติ ในขณะเดียวกันก็ได้อธิบายถึงแนวทางในการปฏิบัติที่ถูกต้อง เพื่อให้ปุถุชนทำลายความยึดมั่นถือมั่นในตนเอง ตลอดจนนำไปสู่นิพพาน อันเป็นเรื่องที่อยู่เหนือทุกข์เหนือสุข

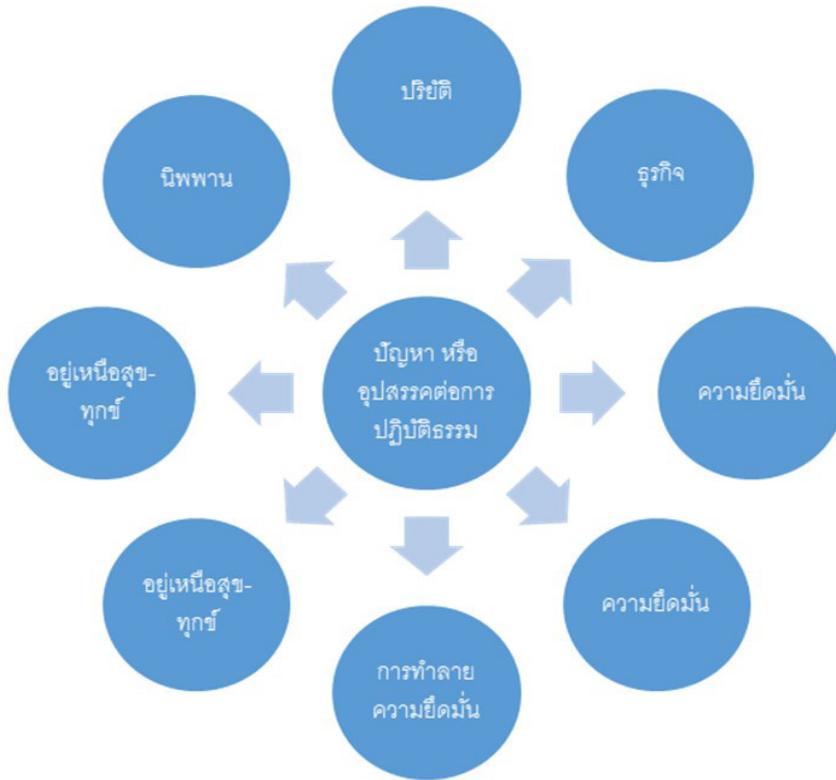

จุดเด่น: จากการอ่านหนังสือเล่มนี้ พบว่า แต่ละบทก็จะมีการตีความหมายเกี่ยวกับชื่อบทก่อน เช่น การตีความหมายปฏิบัติปัญหาปริทรรศน์ ที่อธิบายค่อนข้างละเอียดว่า ปฏิบัติปัญหาคืออะไรและปริทรรศน์หมายถึงอะไร จากนั้นจะลำดับประเด็นปัญหาย่อยที่อยู่ภายในบทเป็นข้อๆ โดยมีสัญลักษณ์รูปดอกไม้เป็นเครื่องหมายแสดงการสิ้นสุดแต่ละประเด็นย่อย และในแต่ละประเด็นปัญหาย่อยก็จะเรียบเรียงเป็นร้อยแก้วที่สอดคล้องสัมพันธ์กัน ตลอดจนมีการอธิบายขยายความประกอบกับยกตัวอย่างอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อความ รวมทั้งใช้ตัวอักษรสีเข้มและตัวอักษรขนาดใหญ่แทนการเน้นข้อความที่เป็นใจความสำคัญของประโยค หรือต้องการส่งสารให้ผู้อ่านเข้าใจไปในทิศทางเดียวกันได้ง่ายขึ้น ทั้งนี้ในแต่ละบทเริ่มตั้งแต่บทที่ 2 จะมีการทบทวนเนื้อหาของบทเดิมก่อนขึ้นบทเรียนใหม่เสมอ มีเพียงบทที่ 3 เท่านั้นที่มีสรุปความท้ายบท ไม่เพียงเท่านั้นการนำเสนอเนื้อหาอย่างชวนให้ผู้อ่านอดทนติดตามสาระต่างๆ ที่มีมากถึง 176 หน้า และเห็นประโยชน์ของการศึกษานี้ ดังจะเห็นได้จากข้อความนี้ “ขอให้อดทน ตั้งต้นสนใจศึกษาสิ่งที่เรียกว่า อุปสรรค หรือปัญหาอีกครึ่งหนึ่ง ต่อไปจะได้ก้าวหน้าได้เร็ว”

สิ่งที่อยากนำเสนอ: ผู้วิจารณ์ได้มีข้อสังเกตว่า ภาษาไทยไม่มีเครื่องหมายสำหรับจบประโยค แต่ใช้การเว้นวรรคเพื่อจบประโยคแทน แต่สาระธรรมนี้ใช้เครื่องหมายจุดหรือเครื่องหมายมหัพภาคจบประโยคตามหลักไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ รวมถึงใช้เครื่องหมายอัฒภาค (Semicolon) คั่นระหว่างประโยคเพื่อป้องกันความสับสน ใช้เครื่องหมายทวิภาค (Colon) เพื่อแจกแจงรายการ และใช้เครื่องหมายยัติภังค์ (-) เพื่ออธิบายขยายความ ซึ่งการใช้เครื่องหมายดังกล่าว แม้ไม่ผิดหลักไวยากรณ์ แต่ก็ไม่นิยมในงานเขียนภาษาไทย ถ้าเป็นไปได้ควรใช้การเว้นวรรคเพื่อการจบประโยคแทน เพราะการใส่เครื่องหมายเหล่านี้ไม่ได้ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจความได้มากขึ้น ในทิศทางตรงกันข้าม อาจทำให้ผู้อ่านเสียอรรถรสที่ต้องเห็นเครื่องหมายมากมายในแต่ละย่อหน้า และอาจจะทำให้เข้าใจผิดว่าเป็นงานแปลที่มีต้นฉบับเป็นภาษาอังกฤษ

5. องค์ความรู้ที่ได้รับ

หนังสือปัญหา หรืออุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรม สามารถเข้าใจปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นปฏิบัติปัญหาปริทรรศน์ ซึ่งเป็นการพูดถึงต้นเหตุของปัญหาในการปฏิบัติธรรม 4 ประการ, ปัญหาอันเนื่องมาจากปริยัติ, ปัญหาเนื่องจากการปฏิบัติ และปัญหาอันเนื่องมาจากปฏิเวธ เพื่อให้บุุคคลทำลายความยึดมั่นถือมั่นในตนเอง ตลอดจนนำไปสู่นิพพาน อันเป็นเรื่องที่อยู่เหนือทุกข์เหนือสุข

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง*. กรุงเทพฯ: ฉบับอิเล็กทรอนิกส์.
พระราชธรรมนิเทศ (พระพยอม กัลยาโณ). (2555). ก ข ก กา ดับทุกข์. *วารสารกัลยาโณ*, 4(1), 61-82.
พระราชวรมุนี (ป.อ. ปยุตฺโต). (2530). *การปฏิบัติธรรม*. บรรยายพิเศษในรายการแผ่นดินธรรมทางโทรทัศน์
ไทยทีวีช่อง 5. เข้าถึงได้จาก <https://www.watnyanaves.net/th/book-reading/486/2>
พุทธทาสภิกขุ. (2551). *ปัญหาหรืออุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรม*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

